

УДК 338.246

Д.С. Пілевич, ст. викладач

Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто теоретичні аспекти формування інвестиційної політики, досліджено підходи до трактування дефініції «інвестиційна політика», визначені основні види інвестиційної політики.

Ключові слова: інвестиція, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, інвестиційний клімат, регіональна інвестиційна політика, галузева інвестиційна політика, інвестиційна політика окремих суб'єктів господарювання.

В статье рассмотрены теоретические аспекты формирования инвестиционной политики, исследованы подходы к определению дефиниции «инвестиционная политика», определены основные виды инвестиционной политики.

Ключевые слова: инвестиция, инвестиционная деятельность, инвестиционный потенциал, инвестиционный климат, региональная инвестиционная политика, отраслевая инвестиционная политика, инвестиционная политика отдельных субъектов хозяйствования.

The theoretical aspects the formation of investment policy were considered, the approaches to the interpretation of definition "investment policy" were investigated, the basic types of investment policy were determined.

Key words: investment, investment activity, investment potential, investment climate, regional investment policy, industrial investment policy, investment policy of separate entities.

Постановка проблеми. Розвиток економіки країни не можливий без залучення інвестицій до національного господарства. Необхідність формування, залучення, акумулювання та використання інвестицій є об'єктивною передумовою поступального розвитку суспільства. На сучасному етапі важливими та актуальними стають питання пошуку нових джерел інвестиційних ресурсів, які б забезпечили подальший економічний розвиток держави.

Важливість залучення інвестицій до економічного обігу обумовлено системою якісних та позитивних ефектів, які вони створюють як для окремих галузей національного господарства, так і для економіки країни загалом. Надзвичайно важливими стають питання формування ефективної інвестиційної політики, яка б сприяла залученню необхідних обсягів інвестицій, котрі забезпечували б економічне зростання в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та методологічним аспектам дослідження питань формування інвестиційної політики присвячені наукові роботи таких учених: В. Струніної, З. В. Герасимчук, С. В. Леонова, Н. П. Москалюк, В. П. Пшеничної, А. В. Череп, А. В. Яценко, С. В. Курило та інших науковців.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на численні фундаментальні та прикладні наукові дослідження, актуальними залишаються питання вивчення теоретичних аспектів формування інвестиційної політики: з'ясування сутності дефініції «інвестиційна політика», визначення основних її видів.

Мета статті. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів формування інвестиційної політики.

Виклад основного матеріалу. Теоретично важливими аспектами подальших досліджень питань інвестиційної політики є ґрунтовний аналіз терміна «інвестиція». Варто зазначити, що у науковій літературі можна зустріти більше ста визначень зазначеної дефініції. У таблиці представлені деякі трактування зазначеного терміна.

Таблиця

Трактування терміна «інвестиція»

Трактування	Джерело
1	2
Інвестиція – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект	Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р. № 1560–ХІІ / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1991. – № 47. – С. 646 [2]

Закінчення табл.

1	2
Інвестиції – господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно	Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (ст. 14) [1]
Інвестиція – вкладення коштів у різноманітні об’єкти (активи) з метою одержання доходу від володіння таким об’єктом (активом) та/або від зростання його вартості у майбутньому	Фінансова енциклопедія / [О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін.]; за заг. ред. О. П. Орлюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с. [11]
Інвестиції – вкладення капіталу з метою його наступного зростання	Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент: підручник / Г. О. Крамаренко, О. С. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 520 с. [5]
Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток і чистий дохід у сумі амортизаційних відрахувань, або досягається соціальний ефект	Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз: підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 566 с. [12]

Отже, з даних таблиці можна дійти висновку, що найбільш загальне та обґрунтоване визначення терміна «інвестиція» наведене у Законі України «Про інвестиційну діяльність», яке і буде використовуватися нами у подальшому дослідженні.

У науковій літературі в контексті вивчення теоретичних, методичних та практичних аспектів інвестиційної політики досить часто, що обумовлено об’єктивною необхідністю, використовують такі поняття, як «інвестиційна діяльність», «інвестиційний клімат», «інвестиційний потенціал», «інвестиційна інфраструктура». Розглянемо ці дефініції більш детально, встановимо між ними зв’язки (рис. 1). Це дозволить у майбутньому більш ґрунтовніше розглянути термін «інвестиційна політика» та з’ясувати його сутність.

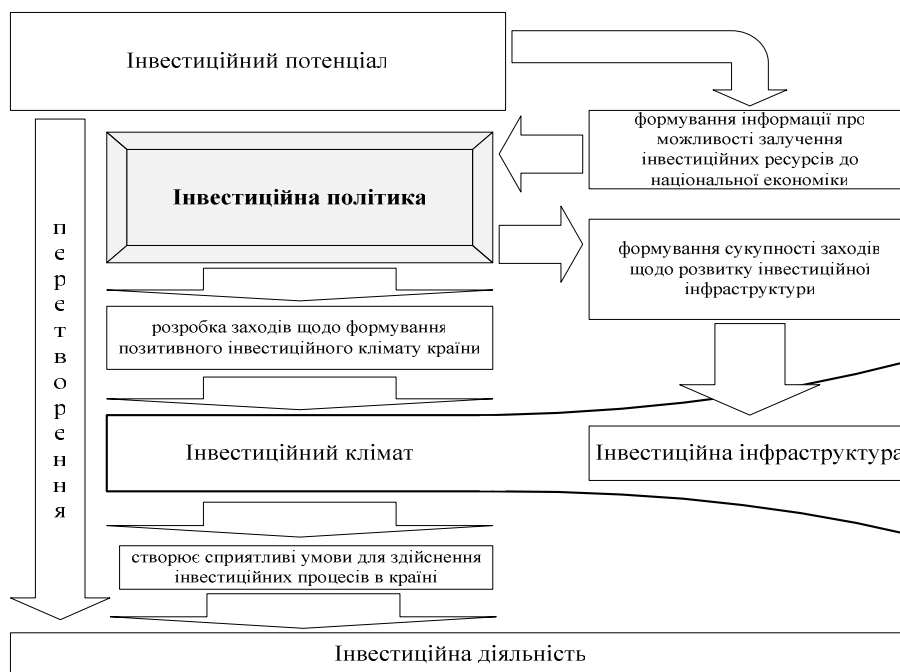

Рис. 1. Співвідношення між поняттями «інвестиційна політика», «інвестиційна діяльність», «інвестиційний клімат», «інвестиційний потенціал», «інвестиційна інфраструктура»

Інвестиційна діяльність – діяльність, що полягає у здійсненні інвестицій, тобто сукупність всіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціокультурних, організаційно-правових та географічних факторів, наявних у тій чи іншій країні, які приваблюють або відштовхують інвесторів, прийнято називати її інвестиційним кліматом [10].

Насамперед, варто зазначити, що інвестиційний клімат безпосередньо впливає на інвестиційну діяльність у межах країни, окремих галузей, окремих регіонів (рис. 1).

Для визначення терміна «інвестиційна інфраструктура» з початку визначимо сутність дефініції «інфраструктура». Інфраструктура – це сукупність організацій, установ, посередників, завдання яких полягає в обслуговуванні будь-якої соціально-економічної системи для забезпечення нормальної її діяльності [4, с. 12].

Інвестиційна інфраструктура – сукупність організацій, установ, посередників, що обслуговують і забезпечують реалізацію інвестиційних процесів у країні. До таких структур можна віднести комерційні банки, що здійснюють інвестиційну діяльність, інститути спільного інвестування, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, різноманітні рейтингові агентства, які забезпечують інвесторів необхідною інформацією про стан інвестиційного ринку, біржова система з торгівлі цінними паперами, позабіржові системи тощо.

Стан інвестиційної інфраструктури є одним з чинників, що формує інвестиційний клімат країни, тобто інвестиційна інфраструктура є складовою підсистемою інвестиційного клімату країни.

Розглянемо дефініцію «інвестиційний потенціал». Термін “потенціал”, застосований до якогось конкретного суб’єкта дослідження, повинен характеризувати не тільки наявні ресурси, але й можливості та інтегральні здатності цього суб’єкта ефективно вирішувати поставлені перед ним завдання, раціонально використовуючи при цьому ресурси й враховуючи та узгоджуючи різні інтереси різних сторін [7, с. 19].

Інвестиційний потенціал варто розглядати як сукупність певних можливостей щодо залучення додаткових інвестицій у розвиток країни, галузі, регіону, окремого суб’єкта господарювання. У статті інвестиційний потенціал розглядається як сукупність всіх можливостей щодо залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій до розвитку національної економіки.

Таким чином, інвестиційний потенціал формується самостійно в межах національної економіки і не впливає на розвиток суспільства. Однак під дією сукупності різноманітних факторів, які складають сутність інвестиційної політики країни, інвестиційний потенціал поступово перетворюється в інвестиційну діяльність, тобто реальні інвестиційні проекти, що сприяють розвитку національного господарства. Будь-яка країна повинна бути зацікавлена в тому, щоб інвестиційний потенціал перетворювався в інвестиційну діяльність. Відповідно, важливими стають питання формування адекватної сучасним реаліям та ефективної інвестиційної політики в системі національної економіки, яка дасть імпульс до розвитку інвестиційної діяльності, в межах території країни.

Проаналізуємо економічний зміст дефініції «інвестиційна політика». У науковій літературі наводиться значна кількість визначень зазначеного терміна. Так, Н. П. Москалюк у дисертаційному дослідженні зазначає, що в сучасній економічній літературі не існує єдиного погляду на державну інвестиційну політику. Вона визначається як частина державної економічної політики, спрямованої на забезпечення ефективної інвестиційної діяльності економічних агентів, або – як комплекс правових, адміністративних та економічних заходів, спрямованих на поширення й активізацію інвестиційних процесів. Перше визначення носить надто загальну форму; інше – зводить інвестиційну політику держави лише до її заходів. Автором обґрунтовується таке визначення «інвестиційної політики» – діяльність держави щодо визначення мети, основних завдань і пріоритетних напрямів розвитку інвестиційного процесу в країні та комплекс заходів, спрямованих на реалізацію поставлених завдань [8, с. 7].

В. П. Пшенична під терміном «державна інвестиційна політика» розглядає складову економічної політики держави, що передбачає дію економічних інструментів, які забезпечують вплив на інвестиційний процес у межах чинних нормативно-правових актів країни з метою досягнення соціального та економічного ефектів, при врахуванні ресурсних та інституційних обмежень [9, с. 5-6].

Не можна не погодитися з А. В. Яценко, що державна інвестиційна політика являє собою систему заходів, що визначають обсяг, структуру та основні напрямки усіх вкладень (фізичних, фінансових, матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних) для забезпечення високих темпів розвитку економіки через концентрацію вкладень на тих дільницях, від яких залежать досягнення високих темпів розвитку виробництва, збалансованість та ефективність економіки, одержання максимального приросту продукції і доходу на одиницю витрат [13, с. 135; 14]. Однак якщо заходи, що здійснюються, не приводять до високих темпів розвитку економіки, то за логікою побудови трактування, це вже не є інвестиційної політикою, хоча за сутнісним підходом це також інвестиційна політика, але неефективна.

С. В. Курило розглядає під інвестиційною політикою держави комплекс цілеспрямованих заходів, проведених державою, зі створення сприятливих умов для всіх суб'єктів господарювання з метою поживлення інвестиційної діяльності, піднесення інвестиційної діяльності, піднесення економіки, підвищення ефективності виробництва та вирішення соціальних проблем [6, с. 109].

Таким чином, проаналізувавши різнобічні визначення інших науковців щодо визначення терміна «інвестиційна політика», варто зазначити, що більшість з них під інвестиційною політикою розуміють, насамперед, державну інвестиційну політику і розглядають цей термін як сукупність заходів економічного, соціального, політичного, організаційного характеру, що направлені на активізацію інвестиційної діяльності в державі. На нашу думку, термін «інвестиційна політика» треба розглядати глибше та ґрунтовніше, оскільки за сутнісною ознакою це не лише державна інвестиційна політика, але й політика окремих підприємств щодо здійснення інвестиційних проєктів, окремих фізичних осіб-інвесторів, які займаються інвестуванням коштів у реальні та фінансові інвестиційні проєкти.

У науковій літературі існують підходи, за якими у системі державної інвестиційної політики виділяють:

- а) регіональну інвестиційну політику;
- б) галузеву інвестиційну політику;
- в) інвестиційну політику окремих суб'єктів господарювання [6, с. 110].

На нашу думку, відносити інвестиційну політику суб'єктів господарювання до державної інвестиційної політики є недоцільним та необґрунтованим. Оскільки, говорячи про державну інвестиційну політику, ми, насамперед, маємо на увазі ті заходи, які здійснює держава щодо активізації інвестиційних процесів у країні, однак самі суб'єкти господарювання також мають змогу приймати рішення про основні напрямки інвестиційної політики свого підприємства і не обов'язково вони будуть корелювати з заходами державної інвестиційної політики. Саме тому інвестиційну політику окремих підприємств необхідно виділяти, на наш погляд, в окрему частину інвестиційної політики.

Досить мало наукових досліджень сьогодні присвячено індивідуальним інвесторам, що самостійно займаються інвестиційною діяльністю або через фінансових посередників. Така ситуація може бути пояснена непопулярністю здійснення фінансування інвестиційних проєктів індивідуальними інвесторами в нашій країні.

Таким чином, інвестиційну політику можна розглядати як певну систему, що зображена на рисунку 2.

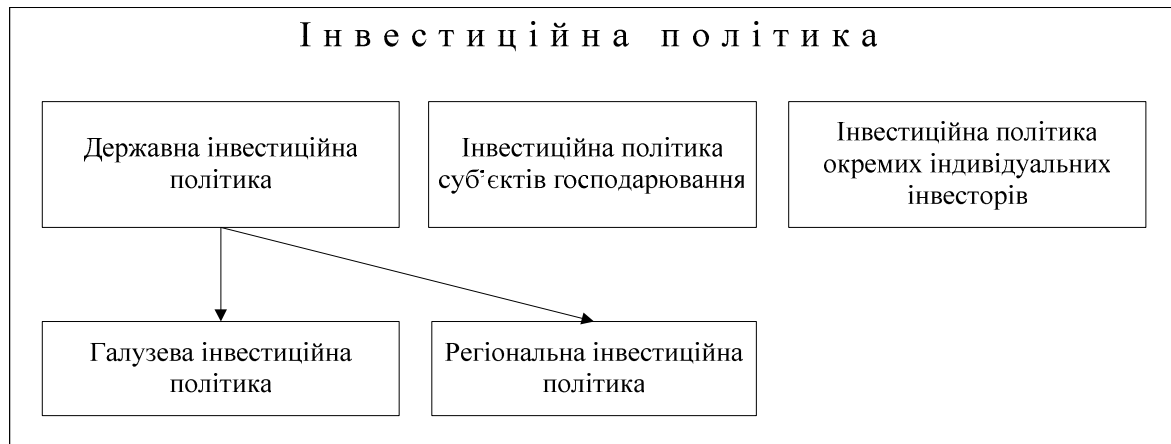

Рис. 2. Складові інвестиційної політики

Під терміном інвестиційна політика ми пропонуємо розглядати сукупність заходів, що направлені на формування сприятливих умов для здійснення інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або забезпечення соціального ефекту від їх здійснення.

Інвестиційна політика складається з трьох основних частин (рис. 2): державної інвестиційної політики, інвестиційної політики суб'єктів господарювання, інвестиційної політики окремих індивідуальних інвесторів.

Державна інвестиційна політика – частина економічної політики, комплекс різнобічних заходів, що здійснюються державою з метою формування сприятливих умов для здійснення інвестиційної діяльності на її території. Доволі складно погодитися з думкою деяких науковців, що сутність державної інвестиційної політики полягає у створенні привабливих умов здійснення інвестиційної діяльності для всіх суб'єктів господарювання.

Інвестиційна політика держави, щоб бути ефективною, повинна обов'язково корелювати з економічною політикою та відповідати основним пріоритетам розвитку суспільства та країни. Тобто інвестиційна політика – це інструмент у руках держави, за допомогою якого вона може стимулювати розвиток окремих галузей економіки, регіонів, створюючи сприятливі умови залучення та освоєння інвестицій.

З метою активізації пріоритетних галузей економіки Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», який спрямований на створення умов для активізації інвестиційної діяльності за рахунок концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках розвитку економіки з метою запровадження новітніх та енергозберігаючих технологій, створення нових робочих місць, розвитку регіонів [3].

Згідно з Законом пріоритетними галузями економіки є галузі, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць [3]. Перелік пріоритетних галузей економіки визначається Кабінетом Міністрів України.

Інвестиційним проектом у пріоритетній галузі економіки вважається інвестиційний проект, що передбачається реалізувати на новоствореному або діючому підприємстві, на якому буде проведено реконструкцію або модернізацію (за обов'язкової умови виділення окремого структурного підрозділу, на якому буде реалізовуватися інвестиційний проект) та який одночасно відповідає таким критеріям:

- 1) загальна кошторисна вартість перевищує суму, еквівалентну:
 - 3 мільйонам євро – для суб'єктів великого підприємництва;
 - 1 мільйону євро – для суб'єктів середнього підприємництва;
 - 500 тисячам євро – для суб'єктів малого підприємництва;

2) кількість створених нових робочих місць для працівників, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах, перевищує:

150 – для суб'єктів великого підприємництва;

50 – для суб'єктів середнього підприємництва;

25 – для суб'єктів малого підприємництва;

3) середня заробітна плата працівників не менш як у 2,5 рази перевищує розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року [3].

Державна інвестиційна політика включає в себе галузеву інвестиційну політику та регіональну інвестиційну політику.

Галузева інвестиційна політика – частина державної інвестиційної політики, що направлена на створення різнобічних заходів з метою стимулювання активізацій інвестиційних процесів у певній, визначеній галузі національного господарства.

Створення сприятливих умов для розвитку окремих галузей є досить поширеним інструментом впливу в руках держави на процеси активізації інвестиційної діяльності. Наприклад, останнім часом держава активно підтримує галузь альтернативної енергетики, що сприяє залученню значних обсягів як іноземних, так і внутрішніх інвестицій у підприємства зазначеної галузі.

Регіональна інвестиційна політика – частина державної інвестиційної політики, суть якої полягає у створенні сприятливих умов для активізації економічного розвитку окремих регіонів країни.

Регіональна інвестиційна політика повинна використовуватися державою, насамперед, для активізації інвестиційних процесів у депресивних регіонах країни з метою стимулювання економічного розвитку цих територій.

Доволі часто державна галузева та державна регіональна інвестиційні політики перетинаються, що приводить до активізації здійснення різнобічних інвестиційних процесів в окремих галузях національного господарства. Наприклад, створюючи сприятливі умови для залучення інвестицій до вугільної галузі України, держава, відповідно, створює умови для залучення інвестицій в ті регіони, де розташовується найбільша кількість відповідних підприємств.

Також ще одним з інструментів державної регіональної інвестиційної політики є створення технологічних парків та вільних економічних зон. В Україні існує негативний досвід використання цих інструментів, тому на сучасному етапі держава не користується цими інструментами для активізації інвестиційної діяльності в окремих регіонах, хоча, на нашу думку, для депресивних регіонів використання цих методів, що зарекомендували себе позитивно в зарубіжних країнах, є ефективним способом залучення інвестицій.

Інвестиційна політика суб'єктів господарювання – частина економічної політики підприємства, що полягає у розробці заходів щодо здійснення інвестиційної діяльності.

Трактування терміна «інвестиційна політика суб'єктів господарювання» за сутнісною ознакою відрізняється від державної інвестиційної політики, оскільки підприємства, на відміну від держави, не можуть створювати сприятливі умови для активізації інвестиційної діяльності, тому інвестиційна політика на мікрорівні полягає у розробці заходів щодо подальшої інвестиційної діяльності окремого підприємства.

Інвестиційна політика суб'єктів господарювання – сукупність різнобічних заходів, що визначають напрямки здійснення інвестиційної діяльності окремо взятого суб'єкта господарювання.

Подібний підхід застосовуємо і до визначення інвестиційної політики окремих, індивідуальних інвесторів – сукупність заходів, що визначають напрямки вкладення коштів окремих фізичних осіб.

Як вже зазначалося, у науковій літературі досить незначна кількість робіт присвячена дослідженню питань формування інвестиційної політики індивідуальних інвесторів, хоча на практиці, більша частина населення постійно приймає рішення про вкладання своїх тимчасом вільних коштів у різнобічні інвестиційні інструменти, до яких можна віднести такі: вкладення коштів на депозитні рахунки фінансових посередників (комерційних банків, кредитних спілок, фінансових компаній), купівля цінних паперів інвестиційних фондів (за допомогою інститутів спільного інвестування), пряма купівля цінних паперів окремих підприємств, організацій, придбання золота та дорогоцінних металів, купівля об'єктів нерухомості.

Питання аналізу переваг індивідуальних інвесторів щодо вкладання своїх вільних коштів на сьогодні залишаються маловивченими та малодослідженими, що призводить у сукупності з економічною ситуацією в Україні до незначної ролі цього виду інвестиційних ресурсів у розвитку національної економіки.

Висновки. Таким чином, під інвестиційною політикою, на наш погляд, варто розуміти сукупність заходів, що направлені на формування сприятливих умов для здійснення інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або забезпечення соціального ефекту від їх здійснення.

Інвестиційна політика складається з трьох основних частин: державної інвестиційної політики, інвестиційної політики суб'єктів господарювання, інвестиційної політики окремих індивідуальних інвесторів.

Державна інвестиційна політика – частина економічної політики, комплекс різнобічних заходів, що здійснюються державою з метою формування сприятливих умов для здійснення інвестиційної діяльності на її території.

Державна інвестиційна політика включає в себе галузеву інвестиційну політику та регіональну інвестиційну політику.

Галузева інвестиційна політика – частина державної інвестиційної політики, що направлена на створення різнобічних заходів з метою стимулювання активізацій інвестиційних процесів у певній, визначеній галузі національного господарства.

Регіональна інвестиційна політика – частина державної інвестиційної політики, суть якої полягає у створенні сприятливих умов для активізації економічного розвитку окремих регіонів країни.

Інвестиційна політика суб'єктів господарювання – сукупність різнобічних заходів, що визначають напрямки здійснення інвестиційної діяльності окремо взятого суб'єкта господарювання.

Інвестиційна політика окремих індивідуальних інвесторів – сукупність заходів, що визначають напрямки вкладення коштів окремих фізичних осіб.

Список використаних джерел

1. *Податковий кодекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. *Про інвестиційну діяльність* : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560–XII / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1991. – № 47. – С. 646.

3. *Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць* [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>.

4. *Герасимчук З. В.* Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону / З. В. Герасимчук, Ю. А. Подерня-Масюк // *Економічні науки* : зб. наук. праць Луцьк. нац. техн. ун-ту. Серія : Регіональна економіка. – 2008. – № 5, Ч. 2. – С. 6-14.

5. *Крамаренко Г. О.* Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 520 с.

6. *Курило С. В.* Інвестиційна політика, її сутність і роль у сучасних умовах / С. В. Курило // Держава та регіони. – 2009. – № 2. – С. 109-111.

7. *Леонов С. В.* Інвестиційний потенціал банківської системи: методологія формування та використання: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / С. В. Леонов. – Суми : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2009. – 451 с.

8. *Москалюк Н. П.* Державна інвестиційна політика в умовах стабілізації національної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація, управління, планування і регулювання економікою» / Н. П. Москалюк. – К. : Київський національний економічний університет, 2002. – 24 с.

9. *Пшенична В. П.* Розвиток механізму реалізації державної інвестиційної політики України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / В. П. Пшенична. – К. : Донецький державний університет управління, 2011. – 25 с.

10. *Струніна В.* Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні / В. Струніна // Економіка України. – 2001. – № 9. – С. 11-16.

11. *Фінансова* енциклопедія / [О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін.] ; за заг. ред. О. П. Орлюка. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.

12. *Цал-Цалко Ю. С.* Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 566 с.

13. *Череп А. В.* Інвестиційна політика України в сучасних умовах нестабільності / А. В. Череп, А. Г. Іванова // Економічний простір. – 2011. – № 47. – С. 133-137.

14. *Яценко А. В.* Формування інвестиційної політики зі стратегічних позицій розвитку України / А. В. Яценко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 8. – С. 12-17.